

Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Fjerde Afdeling)

5. december 2019*

»Præjudiciel forelæggelse – forbrugerbeskyttelse – direktiv 2011/83/EU – forbrugerlovgivning – artikel 2, stk. 1 – begrebet »forbruger« – artikel 3, stk. 1 – aftale mellem en erhvervsdrivende og en forbruger – aftale om levering af fjernvarme – artikel 27 – levering uden forudgående anmodning – direktiv 2005/29/EF – virksomhedernes urimelige handelspraksis over for forbrugerne på det indre marked – artikel 5 – forbud mod urimelig praksis – bilag I – levering uden forudgående anmodning – national lovgivning, hvorefter hver lejlighedsejer i en fællesejet ejendom, der er tilsluttet fjernvarmenettet, skal bidrage til omkostningerne til varmeenergi, som anvendes til fællesarealerne og af de indre installationer i ejendommen – energieffektivitet – direktiv 2006/32/EF – artikel 13, stk. 2 – direktiv 2012/27/EU – artikel 10, stk. 1 – faktureringsoplysninger – national lovgivning, hvorefter fakturaer vedrørende varmeenergi, der anvendes af den indre installation i fællesejede ejendomme for hver lejlighedsejer i ejendommen fastsættes i forhold til lejlighedernes opvarmelige volumen«

I de forenede sager C-708/17 og C-725/17,

angående to anmodninger om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af Rayonen sad Asenovgrad (kredsdomstolen i Asenovgrad, Bulgarien) (sag C-708/17) og Sofiyski rayonen sad (kredsdomstolen i Sofia, Bulgarien) (sag C-725/17), ved afgørelser af henholdsvis 6. december 2017 og 5. december 2017, indgået til Domstolen henholdsvis den 19. december 2017 og den 27. december 2017, i sagerne

»EVN Bulgaria Toplofikatsia« EAD

mod

Nikolina Stefanova Dimitrova (sag C-708/17),

og

»Toplofikatsia Sofia« EAD

mod

Mitko Simeonov Dimitrov (sag C-725/17),

procesdeltager:

»Termokomplekt« OOD,

har

* Processprog: bulgarsk.

DOMSTOLEN (Fjerde Afdeling),

sammensat af afdelingsformanden, M. Vilaras, og dommerne S. Rodin, D. Šváby (refererende dommer), K. Jürimäe og N. Piçarra,

generaladvokat: H. Saugmandsgaard Øe,

justitssekretær: fuldmægtig C. Strömholm,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 12. december 2018,

efter at der er afgivet indlæg af:

- »EVN Bulgaria Toplofikatsia« EAD ved S. Radev og S. Popov, som befuldmægtigede,
- »Toplofikatsia Sofia« EAD ved S. Chakalski, I. Epitropov og V. Ivanov, som befuldmægtigede,
- Nikolina Stefanova Dimitrova ved advokati S. Memtsov og D. Dekov,
- den litauiske regering ved G. Taluntytė, J. Prasauskienė og D. Kriauciūnas, som befuldmægtigede,
- Europa-Kommissionen ved N. Ruiz García, K. Talabér-Ritz og N. Nikolova, som befuldmægtigede,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 30. april 2019,

afsagt følgende

Dom

- 1 Anmodningerne om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2005/29/EF af 11. maj 2005 om virksomheders urimelige handelspraksis over for forbrugerne på det indre marked og om ændring af Rådets direktiv 84/450/EØF og Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 97/7/EF, 98/27/EF og 2002/65/EF og Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 2006/2004 (direktivet om urimelig handelspraksis) (EUT 2005, L 149, s. 22), artikel 13, stk. 2, i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2006/32/EF af 5. april 2006 om energieffektivitet i slutanvendelserne og om energitjenester samt om ophævelse af Rådets direktiv 93/76/EØF (EUT 2006, L 114, s. 64), artikel 5 og 27 i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2011/83/EU af 25. oktober 2011 om forbrugerrettigheder, om ændring af Rådets direktiv 93/13/EØF og Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 1999/44/EF samt om ophævelse af Rådets direktiv 85/577/EØF og Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 97/7/EF (EUT 2011, L 304, s. 64) samt artikel 10, stk. 1, i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2012/27/EU af 25. oktober 2012 om energieffektivitet, om ændring af direktiv 2009/125/EF og 2010/30/EU samt om ophævelse af direktiv 2004/8/EF og 2006/32/EF (EUT 2012, L 315, s. 1).
- 2 Disse anmodninger er blevet indgivet som led i to tvister, i den ene sag mellem »EVN Bulgaria Toplofikatsia« EAD (herefter »EVN«) og Nikolina Stefanova Dimitrova (sag C-708/17), og i den anden sag mellem »Toplofikatsia Sofia« EAD og Mitko Simeonov Dimitrov (sag C-725/18) vedrørende søgsmål anlagt med påstand om betaling af fakturaer for varmeenergiforbrug fra de indre installationer i fællesejede bygninger.

Retsforskrifter

EU-retten

Direktiv 2005/29

- 3 Artikel 3, stk. 2, i direktiv 2005/29 bestemmer:

»Dette direktiv berører ikke aftaleretten og navnlig ikke bestemmelserne om kontraktens gyldighed, indgåelse og virkning.«

- 4 Dette direktivs artikel 5 foreskriver:

»1. Urimelig handelspraksis forbydes.

[...]

5. I bilag I findes fortegnelsen over de former for handelspraksis, som under alle omstændigheder vil blive betragtet som urimelige. [...]«

- 5 Bilag I til direktivet med overskriften »Former for handelspraksis, som under alle omstændigheder anses som urimelige« indeholder følgende formulering:

»Aggressiv handelspraksis

[...]

29) Der afkræves omgående eller senere betaling for eller returnering eller oplagring af produkter, som den erhvervsdrivende har leveret, selv om forbrugeren ikke har anmodet herom, idet der dog gælder en undtagelse for erstatningsprodukter, der leveres i overensstemmelse med artikel 7, stk. 3, i [Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 97/7/EF af 20. maj 1997 om forbrugerbeskyttelse i forbindelse med aftaler vedrørende fjernsalg (EFT 1997, L 144, s. 19)] (levering uden forudgående anmodning).«

Direktiv 2011/83

- 6 14. og 60. betragtning til direktiv 2011/83 har følgende ordlyd:

»(14) Dette direktiv bør ikke berøre de aftaleretlige bestemmelser i national ret for så vidt angår aftaleretlige aspekter, der ikke er reguleret af dette direktiv. Dette direktiv bør derfor ikke berøre national ret, der f.eks. regulerer aftalers indgåelse eller gyldighed (såsom i tilfælde af manglende samtykke). Dette direktiv bør heller ikke berøre national ret vedrørende de generelle aftaleretlige retsmidler, reglerne om offentlig økonomisk orden, f.eks. regler om urimeligt høje priser eller ågerpriser, eller reglerne om uetiske retshandler.

[...]

(60) [Direktiv 2005/29] indeholder et forbud mod levering uden forudgående anmodning, dvs. levering af varer eller tjenesteydelser til forbrugere uden anmodning, men fastsætter ikke bestemmelser om aftalemæssige beføjelser i den forbindelse, og derfor er det nødvendigt at indføre bestemmelser om aftalemæssige beføjelser i dette direktiv, der fritager forbrugeren for forpligtelsen til modydelse i tilfælde af sådan levering uden forudgående anmodning.«

7 Direktivets artikel 2 med overskriften »Definitioner« bestemmer:

»I dette direktiv forstås ved:

- 1) »forbruger«: enhver fysisk person, der i forbindelse med de af dette direktiv omfattede aftaler ikke handler som led i sit erhverv

[...]«

8 Direktivets artikel 3 fastsætter:

»1. Dette direktiv finder anvendelse på enhver aftale indgået mellem en erhvervsdrivende og en forbruger på de vilkår og i det omfang, der følger af direktivets bestemmelser. Det finder også anvendelse på aftaler om forsyning af vand, gas, elektricitet eller fjernvarme, herunder fra offentlige leverandører, for så vidt forsyningen sker på aftalebasis.

[...]

5. Dette direktiv berører ikke den nationale lovgivnings almindelige aftaleret såsom bestemmelserne om aftalers gyldighed, indgåelse og virkning, eftersom almindelige aftaleretlige aspekter ikke reguleres i dette direktiv.

[...]«

9 Direktivets artikel 27 med overskriften »Levering uden forudgående anmodning« er affattet således:

»Forbrugeren fritages for forpligtelsen til modydelse i tilfælde af levering uden forudgående anmodning af varer, vand, gas, elektricitet, fjernvarme eller digitalt indhold eller udførelse af tjenesteydelser uden forudgående anmodning, jf. artikel 5, stk. 5, og punkt 29 i bilag I til direktiv [2005/29]. I sådanne tilfælde er manglende respons fra forbrugeren efter en sådan levering eller udførelse uden forudgående anmodning ikke ensbetydende med samtykke.«

10 Artikel 28, stk. 2, i direktiv 2011/83 bestemmer, at »[bestemmelserne heri] finder anvendelse på aftaler indgået efter den 13. juni 2014«.

Direktiv 2006/32

11 Følgende fremgår af 1., 12., 20. og 29. betragtning til direktiv 2006/32:

- »(1) Fællesskabet har behov for bedre energieffektivitet i slutanvendelserne, styret efterspørgsel efter energi og fremme af produktionen af vedvarende energi, eftersom mulighederne for på anden vis at påvirke forholdene i energiforsyning og -distribution, enten ved kapacitetsudvidelse eller ved forbedring af transmission og distribution, er ret begrænsede på kort til mellemlang sigt. Dette direktiv bidrager således til en forbedret forsyningssikkerhed.

[...]

- (12) Dette direktiv forudsætter en indsats fra medlemsstaternes side, og opfyldelsen af dets mål er afhængig af, hvorledes denne indsats påvirker slutbrugerne af energien. Slutresultatet af medlemsstaternes tiltag er således afhængigt af en lang række eksterne faktorer, der påvirker brugernes adfærd med hensyn til energiforbrug og vilje til at indføre energibesparelsesmetoder

og benytte energibesparende apparater. Selv om medlemsstaterne forpligter sig til at gøre en indsats for at opfylde målet på 9%, er det nationale energisparemål af vejledende karakter og påfører ikke medlemsstaterne en juridisk bindende forpligtelse til at nå det.

[...]

- (20) Energidistributører, distributionssystemoperatører og energileverandører i detaileddet kan forbedre energieffektiviteten i Fællesskabet, hvis de energitjenester, de markedsfører, indbefatter effektive slutanvendelser ved ydelser som indendørs termisk komfort, varmt brugsvand, køling, produktfremstilling, belysning og mekanisk drivkraft. Profitmaksimering for energidistributører, distributionssystemoperatører og energileverandører i detaileddet bliver således mere et spørgsmål om at sælge energitjenester til så mange kunder som muligt end om at sælge mest muligt energi til hver kunde. Medlemsstaterne bør bestræbe sig på at undgå enhver form for konkurrenceforvridning på dette område for at sikre ensartede konkurrencevilkår for alle leverandører af energitjenester; denne opgave kan dog uddelegeres til de nationale reguleringsmyndigheder.

[...]

- (29) For at slutbrugerne skal kunne træffe mere velfunderede beslutninger med hensyn til deres individuelle energiforbrug, bør de have en rimelig mængde information herom tillige med andre relevante oplysninger, såsom information om eksisterende energieffektiviseringsforanstaltninger, sammenlignelige slutbrugerprofiler eller objektive tekniske specifikationer for energiforbrugende udstyr, der f.eks. kan omfatte faktor 4-udstyr eller lignende. [...]

[...]«

- 12 Dette direktivs artikel 1 er affattet således:

»Formålet med dette direktiv er at fremme en omkostningseffektiv energieffektivisering i slutanvendelserne i medlemsstaterne ved hjælp af følgende foranstaltninger:

- a) opstilling af de vejledende mål og tilvejebringelse af de mekanismer, incitamenter og institutionelle, økonomiske og juridiske rammer, der er nødvendige for at fjerne de nuværende markedsbarrierer og -imperfektioner, som står i vejen for effektiv slutanvendelse af energi
- b) tilvejebringelse af betingelser for udvikling og fremme af et marked for energitjenester og for iværksættelse af andre energieffektiviseringsforanstaltninger over for slutbrugerne.«

- 13 Direktivets artikel 13, stk. 1 og 2, fastsætter følgende:

»1. Medlemsstaterne sørger for, at slutkunder i forbindelse med forbrug af elektricitet, naturgas, fjernvarme og/eller fjernkøling samt varmt brugsvand, så vidt det er teknisk muligt, økonomisk fornuftigt og står i et rimeligt forhold til den potentielle energibesparelse, udstyres med individuelle målere til en konkurrencedygtig pris, som nøjagtigt afspejler slutkundens faktiske energiforbrug og angiver det faktiske forbrugstidspunkt.

Når en eksisterende måler udskiftes, stilles der altid sådanne individuelle målere til rådighed til en konkurrencedygtig pris, medmindre dette ikke er teknisk muligt eller ikke omkostningseffektivt i forhold til den anslåede potentielle energibesparelse på lang sigt. Når der oprettes en ny forbindelse i en ny bygning, eller der foretages større renoveringsarbejder som omhandlet i [Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2002/91/EF af 16. december 2002 om bygningers energimæssige ydeevne (EFT 2003, L 1, s. 65)], stilles der altid sådanne målere til rådighed til en konkurrencedygtig pris.

2. Medlemsstaterne sørger [om fornødent] for, at faktureringen fra energidistributører, distributionssystemoperatører og energileverandører i detailleddet baseres på det faktiske energiforbrug og præsenteres på en klar og forståelig måde. Fakturaen skal være ledsaget af relevante oplysninger, der giver slutkunderne en samlet oversigt over de aktuelle energiomkostninger. Faktureringen på grundlag af det faktiske forbrug foretages hyppigt nok til, at kunderne kan regulere deres eget energiforbrug.«

- 14 I medfør af artikel 27 i direktiv 2012/27 blev direktiv 2006/32 ophævet med virkning fra den 5. juni 2014 med visse undtagelser.

Direktiv 2012/27

- 15 8. og 20. betragtning til direktiv 2012/27 er affattet således:

»(8) Den 8. marts 2011 vedtog Kommissionen sin meddelelse om en energieffektivitetsplan 2011. Det er til trods for fremskridtene i de nationale energieffektivitetspolitikker, der er skitseret i de første nationale energieffektivitetshandlingsplaner, som medlemsstaterne har forelagt for at opfylde kravene i [direktiv 2006/32]. En første gennemgang af det andet sæt af handlingsplaner bekræfter, at Unionen ikke er på rette spor. For at afhjælpe dette er der i energieffektivitetsplanen 2011 præciseret en række energieffektivitetspolitikker og -foranstaltninger, som dækker hele energikæden, herunder energiproduktion, -transmission og -distribution; den offentlige sektors ledende rolle inden for energieffektivitet; bygninger og apparater; industri; og behovet for at give slutkunderne mulighed for selv at styre deres energiforbrug. [...]

[...]

(20) En vurdering af muligheden for at oprette en »hvid attest«-ordning på EU-plan har vist, at et sådant system i den nuværende situation ville medføre meget store administrative omkostninger, og at der er risiko for, at energibesparelserne ville blive koncentreret i nogle enkelte medlemsstater og ikke finde sted over hele Unionen. Målet for en sådan ordning på EU-plan kunne i hvert fald på nuværende tidspunkt bedre opnås ved hjælp af nationale ordninger for energispareforpligtelser for energiselskaber eller andre alternative politiktiltag, der fører til energibesparelser af samme størrelse. Ambitionsniveauet for sådanne ordninger bør fastsættes i form af en fælles ramme på EU-niveau, men medlemsstaterne bør samtidig overlades en betydelig fleksibilitet med mulighed for at tage fuldt hensyn til, hvordan det nationale marked er organiseret, og til de specifikke forhold i energisektoren og slutkundernes vaner. Den fælles ramme bør give energiselskaberne mulighed for at tilbyde energitjenester til alle slutkunder og ikke kun til dem, de sælger energi til. Dette øger konkurrencen på energimarkedet, da energiselskaberne kan differentiere deres produkt ved at levere supplerende energitjenester. Den fælles ramme bør give medlemsstaterne mulighed for at stille krav i deres nationale ordning, der forfølger et socialt sigte, navnlig for at sikre, at sårbare kunder får adgang til fordelene ved højere energieffektivitet. Medlemsstaterne bør på grundlag af objektive og ikkediskriminerende kriterier fastsætte, hvilke energidistributører eller energileverandører i detailleddet der bør være forpligtet til at nå de energisparemål for slutanvendelsen, der er fastlagt i dette direktiv.

[...]«

- 16 Artikel 1, stk. 1, i direktiv 2012/27 bestemmer:

»Dette direktiv opstiller en fælles ramme af foranstaltninger til at fremme energieffektivitet i Unionen med henblik på at sikre, at Unionens overordnede mål på 20% for energieffektivitet i 2020 nås, og bane vejen for yderligere forbedringer af energieffektiviteten derefter.

Det fastlægger regler beregnet til at fjerne hindringer på energimarkedet og overvinde markedssvigt, som hindrer en effektiv forsyning og anvendelse af energi, og kræver, at der fastsættes vejledende nationale mål for energieffektivitet for 2020.«

17 Dette direktivs artikel 9 foreskriver:

»1. Medlemsstaterne sørger for, at slutkunder i forbindelse med forbrug af elektricitet, naturgas, fjernvarme, fjernkøling samt varmt brugsvand, så vidt det er teknisk muligt og økonomisk fornuftigt og står i et rimeligt forhold til de potentielle energibesparelser, udstyres med individuelle målere til en konkurrencedygtig pris, som nøjagtigt afspejler slutkundens faktiske energiforbrug og angiver det faktiske forbrugstidspunkt.

[...]

3. Leveres opvarmning og køling eller varmt vand til en bygning fra et fjernvarmenet eller fra en central kilde, der betjener flere bygninger, installeres en varme- eller varmtvandsmåler ved varmeveksleren eller på leveringsstedet.

I ejendomme med flere lejligheder og bygninger til flere formål med en central varme- og kølekilde eller forsyning fra et fjernvarmenet eller fra en central kilde, der betjener flere bygninger, installeres der senest den 31. december 2016 individuelle forbrugsmålere, der måler forbruget af varme eller køling eller varmt vand i hver enhed, hvis det er teknisk gennemførligt og omkostningseffektivt. Er det ikke teknisk gennemførligt eller omkostningseffektivt at benytte individuelle målere til at måle varmekonsumet, anvendes der individuelle varmekonfigurationsmålere til at måle varmekonsumet i hver radiator, medmindre den pågældende medlemsstat godtgør, at installationen af sådanne varmekonfigurationsmålere ikke vil være omkostningseffektiv. I disse tilfælde kan der overvejes alternative omkostningseffektive metoder til måling af varmekonsumet.

Anvender ejendomme med flere lejligheder fjernvarme eller fjernkøling, eller er egne fælles varme- eller kølesystemer til sådanne ejendomme almindelige, kan medlemsstaterne for at sikre gennemsigtig og nøjagtig beregning af det individuelle forbrug indføre gennemsigtige regler for fordelingen af omkostningerne til varme- eller varmtvandsforbruget i sådanne ejendomme. Reglerne skal, når det er relevant, omfatte retningslinjer for metoden til fordeling af omkostningerne til varme og/eller varmt vand som følger:

- a) varmt vand til husholdningsbehov
- b) varme fra ejendommens installation og med henblik på opvarmning af fællesarealer, hvis trapper og gange er udstyret med radiatorer
- c) til opvarmning af lejligheder.«

18 Nævnte direktivs artikel 10, stk. 1, første afsnit, fastsætter følgende:

»Har slutkunderne ikke intelligente målere som omhandlet i [Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2009/72/EF af 13. juli 2009 om fælles regler for det indre marked for elektricitet og om ophævelse af direktiv 2003/54/EF (EUT 2009, L 211, s. 55)] og [Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2009/73/EF af 13. juli 2009 om fælles regler for det indre marked for naturgas og om ophævelse af direktiv 2003/55/EF (EUT 2009, L 211, s. 94)], sikrer medlemsstaterne, hvis det er teknisk muligt og økonomisk begrundet, senest den 31. december 2014, at faktureringsoplysningerne er nøjagtige og bygger på det faktiske forbrug, jf. bilag VII, punkt 1.1, i alle de sektorer, der er omfattet af nærværende direktiv, herunder energidistributører, distributionssystemoperatører og energileverandører i detailledet.«

19 Artikel 27, stk. 1, første afsnit, i direktiv 2012/27 har følgende ordlyd:

»Direktiv [2006/32] ophæves med virkning fra den 5. juni 2014, med undtagelse af artikel 4, stk. 1-4, i og bilag I, III og IV til nævnte direktiv, uden at medlemsstaternes forpligtelser med hensyn til tidsfristen for direktivets gennemførelse i national ret derved berøres. Artikel 4, stk. 1-4, i og bilag I, III og IV til direktiv [2006/32] ophæves med virkning fra den 1. januar 2017.«

20 Artikel 28, stk. 1, første afsnit, i direktiv 2012/27 er affattet således:

»Medlemsstaterne sætter de nødvendige love og administrative bestemmelser i kraft for at efterkomme dette direktiv senest den 5. juni 2014.«

21 Følgende fremgår af punkt 1.1 i bilag VII til dette direktiv med overskriften »Mindstekrav til fakturering og faktureringsoplysninger baseret på faktisk forbrug«:

»For at give slutkunderne mulighed for at styre deres eget energiforbrug bør faktureringen finde sted på grundlag af det faktiske forbrug mindst en gang årligt, og faktureringsoplysningerne bør stilles til rådighed mindst hvert kvartal, på anmodning eller hvis forbrugerne har valgt elektronisk fakturering, ellers to gange årligt. Gas, der kun anvendes til madlavning, kan fritages for dette krav.«

Bulgarsk ret

Energiloven

22 *Zakon za energetikata (energiloven)* af 9. december 2003 (DV nr. 107 af 9.12.2003) i den affattelse, der finder anvendelse på omstændighederne i hovedsagerne (herefter »energiloven«), bestemte følgende:

»133.(2) Tilslutningen til installationerne for kunder i en fællesejet ejendom sker efter skriftligt samtykke fra ejere, der repræsenterer mindst to tredjedele af ejendomsretten over den fællesejede ejendom.

[...]

139. (1) Fordelingen af forbruget af varmeenergi i en fællesejet ejendom sker efter et forbrugsfordelingssystem.

[...]

140. (1) Fordelingen af forbruget af varmeenergi mellem kunderne i en fællesejet ejendom sker ved hjælp af:

[...]

2. apparater til fordeling af varmeenergiforbrug, dvs. individuelle varmefordelingsmålere, der opfylder landets gældende regler, eller individuelle varmemålere

[...]

(3) Bygningens indre varme- og varmtvandsinstallationer er den fællesejede ejendoms fællesarealer.

[...]

142. (1) Varmeenergi bestemt til opvarmning af en fællesejet ejendom består af forskellen mellem den samlede mængde varmeenergi til fordeling i en fællesejet ejendom og mængden af varmeenergi til varmt vand, der fastsættes i overensstemmelse med artikel 141, stk. 1.

(2) Varmeenergi til opvarmning af den fællesejede ejendom består af varme fra den indre installation, varmeenergi til opvarmning af fællesarealer og varmeenergi til opvarmning af individuelle lejligheder.

[...]

149a. (1) Varmeenergikunderne i en fællesejet ejendom kan købe varmeenergi fra en leverandør, som er valgt med skriftligt samtykke fra medejere, der repræsenterer mindst to tredjedele af det ejede i den fællesejede ejendom.

[...]

153. (1) Alle ejere og indehavere af brugsret over en lejlighed i en fællesejet ejendom, som er tilsluttet en underordnet station for abonnenter eller en selvstændig del heraf, er varmeenergikunder og har pligt til at installere de i artikel 140, stk. 1, nr. 2), omhandlede varmfordelingsmålere på varmegivere, der befinder sig i deres lejlighed, og til at betale omkostningerne til forbruget af varmeenergi på de betingelser og efter de regler, der er fastsat i den relevante bekendtgørelse omhandlet i artikel 36, stk. 3.

(2) Når ejere, som repræsenterer mindst to tredjedele af ejendomsretten over den fællesejede ejendom, og som er tilsluttet en underordnet station for abonnenter eller en selvstændig del heraf, ikke ønsker at være forbrugere af varmeenergi til opvarmning eller varmt vand, er de forpligtede til skriftligt at underrette varmforsyningsvirksomheden herom og anmode om, at forsyningen af varmeenergi bestemt til opvarmning eller varmt vand til denne underordnede station eller en selvstændig del heraf bringes til ophør.

[...]

(5) Når der er fastsat et fordelingssystem for forbruget af varmeenergi, har kunderne i en ejendom ikke ret til at afbryde forsyningen af varmeenergi fra varmegivere i deres lejlighed ved fysisk at frakoble dem fra bygnings indre installation.

(6) Kunder bosat i en fællesejet ejendom, og som afbryder forsyningen af varmeenergi til de varmegivere, der befinder sig i deres lejlighed, forbliver varmeenergikunder for så vidt angår den varme, der afgives af den indre installation og af de varmegivere, der befinder sig i de fælles dele af bygningen.«

Forbrugerbeskyttelsesloven

23 Artikel 62 i zakon za zashtita na potrebitelite (forbrugerbeskyttelsesloven, DV nr. 99, af 9.12.2005), som gennemførte artikel 27 i direktiv 2011/83 i den bulgarske retsorden, bestemmer:

»1. Det er forbudt mod betaling at foretage levering uden forudgående anmodning af varer, vand, gas, elektricitet, fjernvarme eller digitalt indhold eller udførelse af tjenesteydelser uden forudgående anmodning til en forbruger.

2. Hvis der uden forudgående anmodning leveres varer, vand, gas, elektricitet, fjernvarme, eller digitalt indhold eller udføres tjenesteydelser, er forbrugeren ikke forpligtet til at tilbagelevere varen og er ikke forpligtet til at betale den person, som har leveret denne vare eller udført denne tjenesteydelse, herfor.

3. Forbrugerens manglende besvarelse af den i stk. 1 omhandlede levering af varer eller udførelse af tjenesteydelser er ikke ensbetydende med samtykke.«

Lov om ejendomsrettigheder

24 Artikel 38, stk. 1, i zakon za sobstvenostta (ejendomsloven, DV nr. 92 af 16.11.1951), bestemmer:

»I bygninger, hvor etager eller dele af etager tilhører forskellige ejere, tilhører følgende alle ejerne i fællesskab: grunden, hvorpå bygningen er opført, grunden, fundamentet, ydervæggene, de indvendige skillevægge mellem de forskellige dele, de indvendige bærende vægge, søjler og dragere, lofter, bjælker, trapper, trappeafsatser, tage, vægge mellem de forskellige ejeres lofts- og kælderrum, skorstene, bygningens udvendige indgangsdøre og dørene til de fælles lofts- og kælderrum, hovedledningerne i alle former for anlæg og disses centrale styring, elevatorerne, regnvandsrør, portnerens bolig og alt andet, som på grund af sin natur eller bestemmelse tjener til den fælles anvendelse.«

Bekendtgørelse om fjernvarme

25 Artikel 70, stk. 1, i naredba za toplosnabdyavaneto nr. 16-334 (bekendtgørelse nr. 16-334 om fjernvarme) af 6. april 2007 bestemmer følgende:

»Mængden af termisk energi, som måles af en varmemåler i en fællesejet ejendom, herunder i lejligheder tilhørende kunder, som ikke har varmfordelingsmålere, eller kunder, hvis varmegivere er frakoblede, fordeles i henhold til de i bilaget fastsatte regler.«

26 Bekendtgørelsens punkt 6.1 bestemmer, at »[m]ængden af varmeenergi, som anvendes til opvarmning, omfatter den mængde varme, der afgives af den indre installation, varmegivere på fællesarealer, og varmegivere i individuelle lejligheder«.

27 Endvidere fremgår det af bilagets punkt 6.1.3, at »[m]ængden af varmeenergi, Q_v , udtrykt i kWh, som udsendes af den indre installation, fordeles i forhold til lejlighedernes opvarmelige volumen i forhold til ejerlejlighedernes opvarmelige volumen i henhold til grundplanen«.

Twisterne i hovedsagerne og de præjudicielle spørgsmål

Sag C-708/17

28 Nikolina Stefanova Dimitrova ejer en lejlighed i en fællesejet ejendom, der er tilsluttet fjernvarme.

29 I henhold til en aftale indgået i henhold til energilovens artikel 153, stk. 1, leverer EVN termisk energi til denne ejendom, der anvendes til opvarmning, varmtvandsforsyning og den varme, der afgives af den indre installation.

30 I medfør af denne aftale har selskabet, som foretager fordelingen af varmekonsumet, tillagt Nikolina Stefanova Dimitrovas lejlighed et forbrug til en værdi af 266,25 BGN (ca. 136 EUR) for perioden fra den 1. november 2012 til den 30. april 2015.

31 Eftersom Nikolina Stefanova Dimitrova ikke har betalt dette beløb, har EVN foranlediget Rayonen sad Asenovgrad (kredsdomstolen i Asenovgrad, Bulgarien) til at udstede et betalingspåkrav til hende.

- 32 Nikolina Stefanova Dimitrova har anfægtet betalingspåkravet, idet hun har gjort gældende, at der ikke bestod en forpligtelse mellem hende og EVN, at der ikke var bevis for den faktisk anvendte mængde termiske energi, og at det forbrug, der fremgik af de fakturaer, som EVN havde fremlagt, ikke afspejlede hendes faktiske energiforbrug, hvilket er i strid med artikel 13, stk. 2, i direktiv 2006/32.
- 33 Den forelæggende ret har præciseret, at genstanden for tvisten i hovedsagen vedrører den manglende betaling af beløb angående forbrug af energi, der afgives af den indre installation i ejendommen, nemlig alle ledninger og installationer til fordeling og levering af termisk energi i bygningen, herunder varmerør, der går gennem hver lejlighed.
- 34 Den forelæggende ret nærer i denne forbindelse tvivl om, hvorvidt det er lovligt at fakturere forbrug af energi, der i hver lejlighed afgives af den indre installation i en fællesejet ejendom, såfremt denne fakturering som i det foreliggende tilfælde fastsættes i forhold til ejerlejlighedens opvarmelige volumen i henhold til bygningens grundplan, uden at der tages hensyn til den varme, der reelt afgives i denne lejlighed. Denne ret har ligeledes anført, at Nikolina Stefanova Dimitrova hverken anvender termisk energi til at opvarme sin lejlighed eller til at forsyne sig med varmt vand til brug i hjemmet.
- 35 Den forelæggende ret nærer tvivl om, hvorvidt en forbruger i medfør af artikel 27 i direktiv 2011/83 har ret til ikke at betale omkostningerne til termisk energi, som leveres uden forudgående anmodning. Denne ret har bemærket, at Varhoven kasationsen sad (øverste kassationsdomstol, Bulgarien) i en fortolkende dom af 25. maj 2017, hvis rækkevidde er bindende for lavere instanser, fastslog, at energiloven, og nærmere bestemt dens artikel 153, stk. 6, ikke er i strid med forbrugerbeskyttelseslovens artikel 62, eftersom det ikke påhviler hver enkelt individuelle medejer, men derimod et flertal af medejerne at anmode om varmforsyning i fællesejede ejendomme og generelt at afgøre, om og hvordan fællesarealerne skal anvendes, hvorfor det er medejerne samlet set, der skal anses for at være forbrugere af denne tjenesteydelse.
- 36 På denne baggrund har Rayonen sad Asenovgrad (kredsdomstolen i Asenovgrad, Bulgarien) besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:
- »1) Er artikel 13, stk. 2, i [direktiv 2006/32] til hinder for fjernvarmeselskabets mulighed for at forlange betaling for den forbrugte varmeenergi, der afgives af fjernvarmeinstallationen i en fællesejet bygning, i forhold til ejerlejlighedernes opvarmelige volumen i henhold til grundplanen, uden at tage hensyn til den mængde varmeenergi, der faktisk er afgivet i den enkelte ejerlejlighed?
- 2) Er en national bestemmelse[...], hvorefter forbrugerne, som er ejere af lejligheder i bygninger, som er omfattet af bestemmelserne om fællesejede bygninger, er forpligtet til at betale vederlaget for den ikke benyttede varmeenergi, der er leveret af bygningens fjernvarmeinstallation, når de har indstillet benyttelsen af varmeenergien, idet de har afskaffet varmeapparaterne i deres lejligheder eller fjernvarmeselskabets medarbejdere efter deres ønske har afbrudt varmeapparatets mulighed for at afgive varme[, forenelig med artikel 27 i direktiv 2011/83]?
- 3) Skaber en sådan national bestemmelse en urimelig handelspraksis som omhandlet i [direktiv 2005/29]?«

Sag C-725/17

- 37 Mitko Simeonov Dimitrov har siden den 2. december 2003 ejet en lejlighed i en bygning med egen varme- og varmtvandsinstallation, der går igennem hver lejlighed i den fællesejede ejendom og udgår fra en del af den underordnede station for abonnenter, som er udstyret med en fælles varmemåler.

- 38 Den varmemstrøm, der forsyner den pågældende installation, leveres af Toplofikatsia Sofia i medfør af en kontrakt, der forbinder sidstnævnte og fællesejerne af den bygning, hvori Mitko Simeonov Dimitrovs lejlighed ligger. Denne kontrakt blev indgået den 4. december 2004 efter formidling af »Termokomplekt« OOD, som ligeledes skulle stå for den individuelle opgørelse af varmemeforbruget.
- 39 Eftersom Mitko Simeonov Dimitrov ikke betalte for forsyningen af varme og varmt vand, som Toplofikatsia Sofia leverede i perioden fra den 1. maj 2014 til den 30. april 2016, har sidstnævnte anlagt sag for Sofiyski rayonen sad (kredsdomstolen i Sofia, Bulgarien) med påstand om betaling af de skyldige beløb.
- 40 Det er den forelæggende rets opfattelse, at tvisten i hovedsagen vedrører spørgsmålet om, hvorvidt et kontraktforhold er opstået i det foreliggende tilfælde, hvis omkostningerne til forbruget og tabet i bygningens fællesarealer skal betales, når der eventuelt anvendes de komplekse tjenesteforhold, som forsyningen af varme og varmt vand udgør, og endelig om ejeren af en lejlighed i en ejendom som den i hovedsagen omhandlede skal anses for at være forbruger.
- 41 I denne henseende har den forelæggende ret anført, at Konstitutionsen sad (forfatningsdomstol, Bulgarien) ved dom af 22. april 2010 fastslog, at i henhold til energilovens artikel 153, stk. 1, er alle ejere og indehavere af brugsret over en lejlighed i en fællesejet ejendom, som er tilsluttet en underordnet station for abonnenter eller en selvstændig del heraf, varmeenergikunder og har pligt til at installere apparater til fordeling af forbruget af varmeenergi på varmegivere, der befinder sig i deres lejlighed, og til at betale omkostningerne til forbruget af varmeenergi på de betingelser og efter de regler, der er fastsat i den bekendtgørelse, der er omhandlet i denne bestemmelse.
- 42 Den forelæggende ret har imidlertid bemærket, at kontraktparterne ikke kan aftale vilkår heri, for så vidt som disse vilkår er defineret ensidigt af Toplofikatsia Sofia i de almindelige salgsbetingelser, eller priserne er fastsat administrativt af Komisia za energiyno i vodno regulirane (kommissionen for energi- og vandregulering, Bulgarien). Det pågældende retsforhold er således snarere en skatte- og afgiftsmæssig forpligtelse end en kontrakt, når der ligeledes tages hensyn til, at Toplofikatsia Sofia er en enhed, som har et monopol og er ejet af Sofia kommune (Bulgarien).
- 43 Den forelæggende ret har tilføjet, at lovgivningen gør det muligt i fællesejede bygninger at afbryde forsyningen af varmt vand og forsegle radiatorerne i en given lejlighed, men at det ikke er muligt at indstille den sidste del af den ydelse, som leveres af Toplofikatsia Sofia, nemlig fordelingen af forbruget af varmeenergi.
- 44 Under disse betingelser har Sofiyski rayonen sad (kredsdomstolen i Sofia) besluttet at udsætte sagen og at forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:
- »1) [Direktiv 2011/83] undtager fra sit anvendelsesområde den traditionelle aftalerets bestemmelser om indgåelse af aftaler, men undtager det også reguleringen af denne yderst atypiske, lovbestemte struktur for aftaleforholds opståen?
- 2) Såfremt [direktiv 2011/83] ikke udelukker en særskilt ordning i dette tilfælde: Er der tale om en aftale som omhandlet i direktivets artikel 5 eller om noget andet? Såfremt det er en aftale, eller såfremt det ikke er en aftale: Finder direktivet anvendelse i det foreliggende tilfælde?
- 3) Er denne type faktiske aftaler omfattet af direktivet, uanset hvornår de er opstået, eller gælder direktivet kun for ny erhvervede lejligheder eller – endnu snævrere – kun for nyopførte lejligheder (altså brugerinstallationer, der anmoder om tilslutning til fjernvarmenettet)?
- 4) Såfremt [direktiv 2011/83] finder anvendelse: Er den nationale bestemmelse i strid med artikel 5, stk. 1, litra f), sammenholdt med stk. 2, som fastsætter retten til [eller] den grundlæggende mulighed for at opsige retsforholdet?

- 5) Såfremt der skal indgås en aftale: Er der foreskrevet en form herfor, og hvilket indholdsmæssigt omfang skal de oplysninger have, som skal stilles til rådighed for forbrugeren (i den foreliggende sag: den enkelte lejlighedsejer og ikke fællesskabet af lejlighedsejere)? Har manglen på oplysninger, som er stillet til rådighed rettidigt, indflydelse på retsforholdets opståen?
 - 6) Kræver det en udtrykkelig anmodning, altså en formelt udtrykt vilje fra forbrugers side, at blive part i et sådant retsforhold?
 - 7) Såfremt der er indgået en aftale, formelt eller ej, indgår opvarmningen af bygningens fælles dele (navnlig trappeopgangen) da i kontraktens genstand, og har forbrugeren bestilt tjenesteydelsen vedrørende denne del af tjenesteydelsen, når der ikke foreligger en udtrykkelig anmodning herom fra hans side eller sågar fra hele fællesskabet af lejlighedsejere (f.eks. hvis varmeapparaterne er blevet fjernet, hvilket i de allerfleste tilfælde må lægges til grund, idet de sagkyndige ikke nævner varmeapparater i de fælles dele af bygningen)?
 - 8) Har det betydning for ejerens egenskab af forbruger, der har anmodet om opvarmning af de fælles dele af bygningen (eller gør det en forskel), såfremt varmforsyningen i hans ejerlejlighed er stillet i bero?»
- 45 Ved Domstolens præsidents afgørelse af 8. februar 2018 er sagerne C-708/17 og C-725/17 blevet forenet med henblik på den skriftlige og den mundtlige forhandling samt dommen.

Indledende bemærkninger

- 46 Det skal bemærkes, at det fremgår af Domstolens faste praksis, at det som led i den samarbejdsprocedure mellem de nationale retter og Domstolen, som er indført ved artikel 267 TEUF, tilkommer denne at give den nationale ret et hensigtsmæssigt svar, som sætter den i stand til at afgøre den tvist, der verserer for den. Ud fra dette synspunkt påhviler det Domstolen efter omstændighederne at omformulere de spørgsmål, den forelægges. Den omstændighed, at en national ret rent formelt har udformet det præjudicielle spørgsmål under henvisning til bestemte EU-retlige bestemmelser, er ikke til hinder for, at Domstolen oplyser denne ret om alle de fortolkningsmomenter, der kan være til nytte ved afgørelsen af den sag, som verserer for denne, uanset om den henviser til dem i sine spørgsmål. Det tilkommer herved Domstolen af samtlige de oplysninger, der er fremlagt af den nationale ret, og navnlig af forelæggelsesafgørelsens præmisser, at udlede de EU-retlige elementer, som det under hensyn til sagens genstand er nødvendigt at fortolke (dom af 12.2.2019, TC, C-492/18 PPU, EU:C:2019:108, præmis 37 og den deri nævnte retspraksis).
- 47 For det første vedrører de spørgsmål, som Sofiyski rayonens sad (kredsdomstolen i Sofia) har stillet som led i sag C-725/17, delvist reglerne for indgåelse af aftaler om varmforsyning fra en fjernvarmeleverandør, og nærmere bestemt et manglende samtykke fra ejeren af en lejlighed i en fællesejt ejendom ved indgåelsen af energiforsyningskontrakten.
- 48 I henhold til dets artikel 3, stk. 5, berører direktiv 2011/83 ikke almindelig national aftaleret såsom reglerne om aftalers gyldighed, indgåelse og virkning, for så vidt som almindelige aftaleretlige aspekter ikke reguleres i dette direktiv. I 14. betragtning hertil præciseres, at dette direktiv derfor ikke bør berøre national ret, der f.eks. regulerer aftalers indgåelse eller gyldighed, f.eks. i tilfælde af manglende samtykke.
- 49 Det fremgår i øvrigt af oplysningerne fra de forelæggende retter, at tvisterne i hovedsagerne navnlig vedrører den omstændighed, at Nikolina Stefanova Dimitrova og Mitko Simeonov Dimitrov på grundlag af artikel 27 i direktiv 2011/83 har anfægtet de fakturaer, som varmeenergileverandøren har udstedt, da de ikke individuelt har anmodet om levering af denne varmeenergi, og da de ikke gør brug af den.

- 50 Henset til disse forhold ønsker de forelæggende retter med det andet og det tredje spørgsmål i sag C-708/17 samt med spørgsmålene i sag C-725/17 nærmere bestemt oplyst, om artikel 27 i direktiv 2011/83, sammenholdt med artikel 5, stk. 1 og 5, i direktiv 2005/29, skal fortolkes således, at den er til hinder for en national lovgivning, hvorefter ejerne af en lejlighed i en fællesejet ejendom, som er tilsluttet et fjernvarmenet, er forpligtede til at bidrage til omkostningerne til varmeenergiforbruget i ejendommens fællesarealer og til ejendommens indre installation, selv om de ikke individuelt har anmodet om varmeforsyning, og de ikke gør brug af denne i deres lejlighed.
- 51 For det andet har Rayonen sad Asenovgrad (kredsdomstolen i Asenovgrad) for at behandle den tvist, der verserer for den inden for rammerne af sag C-708/17, med sit første præjudicielle spørgsmål anmodet Domstolen om at fortolke bestemmelserne i direktiv 2006/32, nærmere bestemt dette direktivs artikel 13, stk. 2, hvori bl.a. bestemmes, at medlemsstaterne skal sørge for, at de fakturaer, der sendes til energislutkunderne, baseres på det faktiske forbrug.
- 52 I henhold til artikel 27, stk. 1, i direktiv 2012/27, som erstattede direktiv 2006/32, er det sidstnævnte blevet ophævet med virkning fra den 5. juni 2014. I henhold til artikel 28, stk. 1, i direktiv 2012/27 skulle medlemsstaterne sætte de nødvendige love og administrative bestemmelser i kraft for at efterkomme direktivet senest den 5. juni 2014. Dette direktiv indeholder i øvrigt ingen særlig bestemmelse hvad angår den tidsmæssige anvendelse af bestemmelserne i direktiv 2006/32, som det erstattede.
- 53 For at give den forelæggende ret et hensigtsmæssigt svar skal det første spørgsmål i sag C-708/17, således som generaladvokaten har anført i punkt 67 i forslaget til afgørelse, følgelig undersøges på baggrund af bestemmelserne i direktiv 2006/32 og 2012/27, eftersom de faktiske omstændigheder i tvisten i hovedsagen i sag C-708/17 vedrører perioden fra den 1. november 2012 til den 30. april 2015.
- 54 Med det første spørgsmål ønsker Rayonen sad Asenovgrad (kredsdomstolen i Asenovgrad) således nærmere bestemt oplyst, om artikel 13, stk. 2, i direktiv 2006/32 og artikel 10, stk. 1, i direktiv 2012/27 skal fortolkes således, at de er til hinder for en national lovgivning som den i hovedsagerne omhandlede, hvorefter fakturaer vedrørende den varmeenergi, der anvendes af den indre installation i en fællesejet ejendom for hver lejlighedsejer i ejendommen, skal fastsættes i forhold til lejlighedernes opvarmelige volumen.

Om de præjudicielle spørgsmål

Det andet og det tredje spørgsmål i sag C-708/17 og spørgsmålene i sag C-725/17

Om anvendeligheden af direktiv 2011/83

- 55 Det bemærkes, at i henhold til artikel 3, stk. 1, i direktiv 2011/83 finder det anvendelse på enhver aftale indgået mellem en erhvervsdrivende og en forbruger på de vilkår og i det omfang, der følger af direktivets bestemmelser. I henhold til samme bestemmelse finder direktivet også anvendelse på aftaler om forsyning af vand, gas, elektricitet eller fjernvarme, herunder fra offentlige leverandører, for så vidt som forsyningen sker på aftalebasis.
- 56 Endvidere definerer artikel 2, stk. 1, i direktiv 2011/83 begrebet »forbruger« som enhver fysisk person, der i forbindelse med de af dette direktiv omfattede aftaler ikke handler som led i sit erhverv. Domstolen har i denne henseende fastslået, at dette begreb omfatter enhver privatperson, som ikke driver forretnings- eller erhvervsmæssig virksomhed (dom af 4.10.2018, Kamenova, C-105/17, EU:C:2018:808, præmis 33 og den deri nævnte retspraksis).

- 57 Forbrugerbegrebet har således afgørende betydning ved fortolkningen af dette direktiv, og direktivets bestemmelser har forbrugeren som hovedsigte i dennes egenskab af adressat og offer for den urimelige handelspraksis (dom af 3.10.2013, *Zentrale zur Bekämpfung unlauteren Wettbewerbs*, C-59/12, EU:C:2013:634, præmis 36 og den deri nævnte retspraksis).
- 58 I det foreliggende tilfælde fremgår det af oplysningerne fra de forelæggende retter, at der i såvel sag C-708/17 som i sag C-725/17 foreligger en aftale om forsyning af varmeenergi til en fællesejet ejendom, og at ejerne af lejlighederne i denne ejendom i henhold til denne aftale er adressater for fakturaer vedrørende den varmeenergi, der anvendes af de indre installationer og til ejendommens fællesarealer.
- 59 Det fremgår nemlig af affattelsen af energilovens artikel 149a, stk. 1, sammenholdt med dens artikel 153, stk. 1, at ejerne og indehaverne af brugsret over en lejlighed i en fællesejet ejendom, som er tilsluttet en underordnet station for abonnenter eller en selvstændig del heraf, er energiforsynerens kunder i medfør af aftalen indgået med denne. For så vidt som disse ejere og indehavere er fysiske personer, der ikke handler som led i deres erhverv, er de forbrugere som omhandlet i artikel 2, stk. 1, i direktiv 2011/83. Det følger heraf, at de i hovedsagerne omhandlede aftaler, som generaladvokaten har anført i punkt 52 i forslaget til afgørelse, henhører under den kategori af aftaler, som vedrører levering af fjernvarme, der er indgået mellem erhvervsdrivende og forbrugere som omhandlet i dette direktivs artikel 3, stk. 1.
- 60 Hvad angår anvendelsen *ratione temporis* af direktiv 2011/83 indeholder det en særlig bestemmelse, der udtrykkeligt afgør betingelserne for anvendelsen *ratione temporis* af dets bestemmelser. Direktivets artikel 28, stk. 2, bestemmer således, at bestemmelserne finder anvendelse på aftaler indgået efter den 13. juni 2014.
- 61 Eftersom der i sagens akter for Domstolen ikke er oplysninger om, hvornår de i hovedsagerne omhandlede aftaler er indgået, påhviler det i det foreliggende tilfælde de nationale retter at afgøre, om de er blevet indgået efter den 13. juni 2014, med henblik på at afgøre, om direktiv 2011/83 finder anvendelse *ratione temporis*.

Realiteten

- 62 Med det andet og det tredje spørgsmål i sag C-708/17 og med spørgsmålene i sag C-725/17 ønsker de forelæggende retter nærmere bestemt oplyst, om artikel 27 i direktiv 2011/83, sammenholdt med artikel 5, stk. 1 og 5, i direktiv 2005/29, skal fortolkes således, at den er til hinder for en national lovgivning, hvorefter ejerne af en lejlighed i en fællesejet ejendom, som er tilsluttet et fjernvarmenet, er forpligtede til at bidrage til omkostningerne til den varmeenergi, der anvendes til ejendommens fællesarealer og af dens indre installation, selv om de ikke individuelt har anmodet om varmeforsyning, og de ikke gør brug af denne i deres lejlighed.
- 63 Det skal bemærkes, at det følger af artikel 27 i direktiv 2011/83, at forbrugeren fritages for forpligtelsen til modydelse i tilfælde af levering uden forudgående anmodning af varer, vand, gas, elektricitet, fjernvarme eller digitalt indhold eller udførelse af tjenesteydelser uden forudgående anmodning, jf. artikel 5, stk. 5, og punkt 29 i bilag I til direktiv 2005/29, og at manglende respons fra forbrugeren efter en sådan levering eller udførelse uden forudgående anmodning i sådanne tilfælde ikke er ensbetydende med samtykke. Som det fremgår af 60. betragtning til direktiv 2011/83, udgør denne praksis nemlig urimelig handelspraksis, som er forbudt ved direktiv 2005/29.
- 64 I denne betragtning defineres levering uden forudgående anmodning som »levering af varer eller tjenesteydelser til forbrugere uden anmodning«. Domstolen har i denne henseende bemærket, at en adfærd, der består i, at en erhvervsdrivende afkræver forbrugeren betaling for et produkt eller en tjenesteydelse, som er blevet leveret til denne forbruger, uden at denne har anmodet herom, udgør en

»levering uden forudgående anmodning« som omhandlet i punkt 29 i bilag I til direktiv 2005/29, hvortil artikel 27 i direktiv 2011/83 henviser (dom af 13.9.2018, Wind Tre og Vodafone Italia, C-54/17 og C-55/17, EU:C:2018:710, præmis 43).

- 65 Som generaladvokaten har anført i punkt 58 i forslaget til afgørelse, tilsigter artikel 27 i direktiv 2011/83 at hindre en erhvervsdrivende i at pålægge forbrugeren et aftaleforhold, som vedkommende ikke frit har samtykket til.
- 66 I det foreliggende tilfælde bestemmer energilovens artikel 133, stk. 2, at tilslutningen til installationerne for kunder i en fællesejet ejendom sker efter skriftligt samtykke fra ejere, der repræsenterer mindst to tredjedele af ejendomsretten over den fællesejede ejendom.
- 67 Det fremgår endvidere af oplysningerne fra den forelæggende ret, at energilovens artikel 153, stk. 1, bestemmer, at ejerne og indehaverne af brugsret over en lejlighed i en fællesejet ejendom, som er tilsluttet en underordnet station for abonnenter eller en selvstændig del heraf, er varmeenergikunder. De er i medfør heraf forpligtede til at installere apparater til fordeling af forbruget af varmeenergi på varmegivere i deres lejlighed og til at betale omkostningerne til forbruget af varmeenergi. Denne lovs artikel 153, stk. 6, præciserer desuden, at kunder, som bor i en fællesejet ejendom, og som frakobler varmforsyningen til varmegivere i deres lejlighed, forbliver varmeenergikunder hvad angår den varme, der udsendes af den indre installation og af varmegivere, der befinder sig i bygningens fællesarealer.
- 68 Det fremgår af disse bestemmelser, at varmforsyningen i en fællesejet ejendom følger af en anmodning fremsat på vegne af alle fællesejerne i henhold til særlige regler, der er fastsat i national ret for fælles ejerskab.
- 69 Hvad i denne forbindelse angår den omstændighed, at de omhandlede medejere som i det foreliggende tilfælde hverken deltog i vedtagelsen af denne beslutning eller modsatte sig den, har Domstolen for nylig som led i en tvist om en betalingsforpligtelser, der følger af en beslutning truffet på ejerforeningens generalforsamling, som er særligt oprettet ved bulgarsk ret, fastslået, at hver fællesejer, når vedkommende bliver medejer af en beboelsesejendom, indvilliger i at underkaste sig samtlige bestemmelser i den retsakt, der regulerer den omhandlede ejerforening, samt de beslutninger, der vedtages af generalforsamlingen i denne ejerforening i ejendommen (jf. i denne retning dom af 8.5.2019, Kerr, C-25/18, EU:C:2019:376, præmis 29).
- 70 På denne baggrund kan forsyning af varmeenergi fra den indre installation og dermed til en fællesejet ejendoms fællesarealer, som sker efter en beslutning vedtaget af denne ejendoms ejerforening om at tilslutte ejendommen til fjernvarme, ikke anses for at udgøre levering uden forudgående anmodning som omhandlet i artikel 27 i direktiv 2011/83.
- 71 Henset til ovenstående betragtninger skal det andet og det tredje spørgsmål i sag C-708/17 samt spørgsmålene i sag C-725/17 besvares med, at artikel 27 i direktiv 2011/83, sammenholdt med artikel 5, stk. 1 og 5, i direktiv 2005/29, skal fortolkes således, at den ikke er til hinder for en national lovgivning, hvorefter ejerne af en lejlighed i en fællesejet ejendom, som er tilsluttet et fjernvarmenet, er forpligtede til at bidrage til omkostningerne til den varmeenergi, der anvendes til ejendommens fællesarealer og af dens indre installation, selv om de ikke individuelt har anmodet om varmforsyning, og de ikke gør brug af denne i deres lejlighed.

Det første spørgsmål i sag C-708/17

- 72 Med det første spørgsmål i sag C-708/17 ønsker Rayonen sad Asenovgrad (kredsdomstolen i Asenovgrad) nærmere bestemt oplyst, om artikel 13, stk. 2, i direktiv 2006/32 og artikel 10, stk. 1, i direktiv 2012/27 skal fortolkes således, at de er til hinder for en national lovgivning, hvorefter fakturaer vedrørende den varmeenergi, der anvendes af den indre installation i en fællesejet ejendom, for hver lejlighedsejer i ejendommen skal fastsættes i forhold til hver lejligheds opvarmelige volumen.
- 73 Til støtte for, at en sådan faktureringsmetode er uforenelig med EU-retten, har sagsøgte i hovedsagen i sag C-708/17 anført, at denne metode ikke giver mulighed for vedrørende hver beboer i en fællesejet ejendom at fastsætte det reelle varmeenergiforbrug fra den indre installation, der går igennem vedkommendes lejlighed. Direktiv 2006/32 og 2012/27 forpligter leverandørerne af varmeenergi til i forhold til slutkunden kun at fakturere vedkommendes faktiske forbrug, hvilket således udelukker en fakturering, der beregnes i forhold til den pågældende lejligheds opvarmelige volumen.
- 74 Det følger imidlertid hverken af affattelsen af artikel 13, stk. 2, i direktiv 2006/32 og artikel 10, stk. 1, i direktiv 2012/27 eller af den almindelige opbygning af og formålet med den lovgivning, som disse bestemmelser er en del, at de pålægger en sådan forpligtelse.
- 75 Det skal således bemærkes, at direktiv 2006/32 og 2012/27, som det fremgår af disse direktivers respektive artikel 1, tilsigter at fremme en bedre energieffektivitet. I denne sammenhæng, og som det fremgår af første og tyvende betragtning til direktiv 2006/32 og af ottende betragtning til direktiv 2012/27, henvises der til hele energikæden fra energiproducent til slutkunde for at nå dette mål.
- 76 I denne henseende præciseres i 29. betragtning til direktiv 2006/32, at slutbrugerne, for at de skal kunne træffe mere velfunderede beslutninger med hensyn til deres individuelle energiforbrug, bør have en rimelig mængde information herom tillige med andre relevante oplysninger, såsom information om eksisterende energieffektiviseringsforanstaltninger, sammenlignelige slutbrugerprofiler eller objektive tekniske specifikationer for energiforbrugende udstyr, der f.eks. kan omfatte »faktor 4«-udstyr eller lignende.
- 77 Derfor bestemmer dette direktivs artikel 13, stk. 2, at medlemsstaterne om fornødent sørger for, at faktureringen fra energidistributører, distributionssystemoperatører og energileverandører i detailleret baseres på det faktiske energiforbrug.
- 78 Det står, som generaladvokaten har anført i punkt 74 i forslaget til afgørelse, fast, at anvendelsen af udtrykket »om fornødent« i denne bestemmelse tydeliggør, at den nødvendigvis skal fortolkes sammen med dette direktivs artikel 13, stk. 1.
- 79 Sidstnævnte bestemmelse foreskriver, at medlemsstaterne sørger for, at slutkunder i forbindelse med forbrug af elektricitet, naturgas og fjernvarme, »så vidt det er teknisk muligt, økonomisk fornuftigt og står i et rimeligt forhold til den potentielle energibesparelse«, udstyres med individuelle målere, som nøjagtigt afspejler slutkundens faktiske energiforbrug.
- 80 Det fremgår af forarbejderne til direktiv 2006/32, navnlig af Europa-Parlamentets rapport af 2. maj 2005 om forslag til Europa-Parlamentets og Rådets direktiv om energieffektivitet i slutanvendelserne og om energitjenester (A6-0130/2005), at EU-lovgiver ved installationen af individuelle målere, der gør det muligt at måle slutkundens faktiske og effektive forbrug, ønskede at tage hensyn til, om en sådan installation kunne lade sig gøre i ejendomme, der i visse tilfælde var for gamle, idet lovgiver fandt, at denne installation ikke altid ville være realistisk, hensigtsmæssig eller forholdsmæssig, henset til de usædvanlige omkostninger, som den kunne medføre.

- 81 Eftersom installationen af individuelle målere ikke altid kan ske, kan selve fakturaerne kun baseres på det reelle energiforbrug, når dette er teknisk muligt, hvilket i øvrigt bekræftes af anvendelsen af udtrykket »om fornødent« i artikel 13, stk. 2, i direktiv 2006/32.
- 82 Forarbejderne til direktiv 2012/27, navnlig Parlamentets rapport om forslag til Europa-Parlamentets og Rådets direktiv om energieffektivitet og om ophævelse af direktiv 2004/8/EF og 2006/32/EF af 30. juli 2012 (A7-0265/2012), tydeliggør, at EU-lovgiver tog hensyn til de samme betænkeligheder ved ændringen af direktiv 2006/32 og formuleringen af artikel 9, stk. 1, artikel 9, stk. 3, andet og tredje afsnit, og artikel 10, stk. 1, i direktiv 2012/27.
- 83 Dette direktivs artikel 9, stk. 1, pålægger således medlemsstaterne at sikre, at energislutkunder, så vidt det er teknisk muligt og økonomisk fornuftigt og står i et rimeligt forhold til de potentielle energibesparelser, udstyres med individuelle målere, som nøjagtigt afspejler slutkundens faktiske energiforbrug. Hvad angår faktureringen bestemmer dette direktivs artikel 10, stk. 1, at medlemsstaterne, når slutkunderne ikke har intelligente målere som omhandlet i direktiv 2009/72 og 2009/73, hvis det er teknisk muligt og økonomisk begrundet, senest den 31. december 2014 sikrer, at faktureringsoplysningerne er nøjagtige og bygger på det faktiske forbrug, jf. bilag VII, punkt 1.1.
- 84 Det skal tilføjes, at EU-lovgiver ved direktiv 2012/27 har taget hensyn til de særlige kendetegn ved fællesejede ejendomme, der forsynes af et fjernvarmenet. Selv om dette direktivs artikel 9, stk. 3, andet afsnit, bestemmer, at medlemsstaterne sikrer, at der senest den 31. december 2016 installeres individuelle forbrugsmålere i sådanne ejendomme, præciseres det i samme bestemmelse, at når det ikke er teknisk gennemførligt eller omkostningseffektivt at benytte disse individuelle målere, anvendes der individuelle varmemfordelingsmålere til at måle varmemforbruget i hver radiator, medmindre den pågældende medlemsstat godtgør, at installationen af sådanne varmemfordelingsmålere ikke vil være omkostningseffektiv. I disse tilfælde kan der overvejes alternative omkostningseffektive metoder til måling af varmemforbruget.
- 85 Henset til de oplysninger, der er forelagt Domstolen, synes det i sådanne fællesejede ejendomme som de i hovedsagerne omhandlede at være vanskeligt at gøre varmeregningerne fuldstændigt individuelle, navnlig hvad angår den indre installation og fællesarealerne.
- 86 Hvad nærmere bestemt angår den indre installation følger det af disse oplysninger, at det kan være vanskeligt, eller endda umuligt, således som EVN har gjort gældende, præcist at fastlægge den varmemængde, der udsendes af denne installation i hver lejlighed. Denne mængde vedrører nemlig ikke blot den varme, der udsendes inde i den pågældende lejlighed af de elementer, som tilhører den indre installation, såsom ledninger og rør, der løber gennem denne lejlighed, men ligeledes varmeudvekslingen mellem opvarmede og ikke-opvarmede lokaler. Som generaladvokaten har anført i punkt 85 i forslaget til afgørelse, er lejlighederne i en fællesejet ejendom ikke uafhængige af hinanden på det termiske plan, eftersom varmen cirkulerer mellem de opvarmede enheder og de enheder, der er mindre eller slet ikke opvarmede.
- 87 Det er således teknisk vanskeligt at fastlægge det præcise forbrug for hver beboer i den pågældende fællesejede ejendom individuelt hvad angår den varme, der udsendes fra den indre installation.
- 88 Hvad angår beregningsmetoden til fakturering af varmemforbruget i fællesejede ejendomme skal det bemærkes, at medlemsstaterne har et vidt råderum. Det følger nemlig af såvel 12. betragtning til og artikel 1 i direktiv 2006/32 som af 20. betragtning til og artikel 1 i direktiv 2012/27, at disse to direktiver tilsigter at give medlemsstaterne en fælles ramme, som gør det muligt for dem at træffe egnede foranstaltninger med henblik på at nedsætte energiforbruget, alt imens de overlades valget af gennemførelsesforanstaltninger (jf. i denne retning dom af 7.8.2018, *Saras Energía*, C-561/16, EU:C:2018:633, præmis 24 og den deri nævnte retspraksis).

- 89 I medfør heraf bestemmer artikel 9, stk. 3, tredje afsnit, i direktiv 2012/27, at medlemsstaterne kan gennemføre gennemsigtige regler for fordelingen af omkostningerne til varme- eller varmtvandsforbruget med henblik på bl.a. at kunne sondre mellem omkostninger til henholdsvis varmt vand til husholdningsbehov, varme fra ejendommens installation og med henblik på opvarmning af fællesarealer og opvarmning af lejligheder.
- 90 I det foreliggende tilfælde synes den i hovedsagerne omhandlede nationale lovgivning således at svare til de retningslinjer, der fremgår af denne bestemmelse, eftersom den bestemmer, at omkostningerne til varmemeforbruget fordeles mellem omkostningerne i forbindelse med den varme, der udsendes fra den indre installation, omkostningerne til den varmeenergi, der anvendes til opvarmning af fællesarealerne, og omkostningerne til den varmeenergi, der anvendes til opvarmning af de individuelle lejligheder.
- 91 Henset til det vide råderum, som medlemsstaterne er indrømmet, skal det fastslås, at direktiv 2006/32 og 2012/27 ikke er til hinder for, at metoden til beregning af den varme, der udsendes fra den indre installation, foretages i forhold til hver lejligheds opvarmelige volumen.
- 92 Henset til de ovenstående betragtninger skal det første spørgsmål i sag C-708/17 besvares med, at artikel 13, stk. 2, i direktiv 2006/32 og artikel 10, stk. 1, i direktiv 2012/27 skal fortolkes således, at de ikke er til hinder for en national lovgivning, hvorefter fakturaer vedrørende den varmeenergi, der anvendes af den indre installation i en fællesejet ejendom, for hver lejlighedsejer i ejendommen skal fastsættes i forhold til hver lejligheds opvarmelige volumen.

Sagsomkostninger

- 93 Da sagernes behandling i forhold til hovedsagernes parter udgør et led i den sag, der verserer for de forelæggende retter, tilkommer det disse at træffe afgørelse om sagsomkostningerne. Bortset fra de nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Fjerde Afdeling) for ret:

- 1) Artikel 27 i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2011/83/EU af 25. oktober 2011 om forbrugerrettigheder, om ændring af Rådets direktiv 93/13/EØF og Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 1999/44/EF samt om ophævelse af Rådets direktiv 85/577/EØF og Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 97/7/EF, sammenholdt med artikel 5, stk. 1 og 5, i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2005/29/EF af 11. maj 2005 om virksomheders urimelige handelspraksis over for forbrugerne på det indre marked og om ændring af Rådets direktiv 84/450/EØF og Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 97/7/EF, 98/27/EF og 2002/65/EF og Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 2006/2004 (direktivet om urimelig handelspraksis), skal fortolkes således, at den ikke er til hinder for en national lovgivning, hvorefter ejerne af en lejlighed i en fællesejet ejendom, som er tilsluttet et fjernvarmenet, er forpligtede til at bidrage til omkostningerne til den varmeenergi, der anvendes til ejendommens fællesarealer og af dens indre installation, selv om de ikke individuelt har anmodet om varmemeforsyning, og de ikke gør brug af denne i deres lejlighed.
- 2) Artikel 13, stk. 2, i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2006/32/EF af 5. april 2006 om energieffektivitet i slutanvendelserne og om energitjenester samt om ophævelse af Rådets direktiv 93/76/EØF og artikel 10, stk. 1, i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2012/27/EU af 25. oktober 2012 om energieffektivitet, om ændring af direktiv 2009/125/EF og 2010/30/EU samt om ophævelse af direktiv 2004/8/EF og 2006/32/EF skal fortolkes

således, at de ikke er til hinder for en national lovgivning, hvorefter fakturaer vedrørende den varmeenergi, der anvendes af den indre installation i en fællesejet ejendom, for hver lejlighedsejer i ejendommen skal fastsættes i forhold til lejlighedernes opvarmelige volumen.

Underskrifter